

DREPTUL

LEGIslaŢIUNE — DOCTRINA — JURISPRUDENŢA — ECONOMIE POLITICA

DIRECTOR: C. G. DISSESCU

PRIM-REDACTOR: V. ATHANASOVICI

REDACTORI: PAUL NEGULESCU, DEM. NEGULESCU, AL. CERBAN, G. MEITANI, G. G. DANIELOPOLU, G. C. CRISTESCU.

ZIARUL APARE
JOIA ŞI DUMINECA

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA STRADA DOAMNEI, 20

REDACTOR-ADMINISTRATOR
B. P. RĂDULESCU

ABONAMENTELE

se fac pe an şi pe jumătate de an
la 1 Ianuarie şi 1 Iulie

Dela 1 Iulie până la 1 Sept. ziarul nu apare

GRIGORE G. PĂUCESCU

FONDATOR-PROPRIETAR

Un număr: 50 bani
Un număr vechiu 1 leu

COSTUL ABONAMENTULUI

Pe an, 40 lei; pe jumătate an, 20 lei

StudenŢii plătesc pe jumătate

Pentru străinătate se adaogă timbrul postal

SUMAR.

LocaŢiunea de servicii sau locaŢiunea muncii, de d-l D. Alexandresco.

JURISPRUDENŢA ROMÂNĂ. — Curtea de apel din Iaşi, secŢ. I: Societatea tramvaelor electrice din Iaşi cu Hava Goldman. — ObservaŢie de d-l Siliu Rădulescu.

JURISPRUDENŢA STRĂINĂ. — ObservaŢie.

DESPRE

LOCAŢIUNEA DE SERVICII SAU LOCAŢIUNEA MUNCEI

(LOCATIO CONDUCTIO OPERARUM)

(COMENTARIUL ART. 1472 DIN CODUL CIVIL).

Am explicat în *Dreptul* No. 13 din anul curent, art. 1471 din codul civil. Venim acum la art. 1472¹⁾ care, fiind o dispoziŢie derogatorie dela dreptul comun, nu se aplică decât servitorilor propriu zişi (*aux domestiques*)²⁾.

1) Art. 1781 din codul francez (al nostru 1472) a fost abrogat în Belgia prin legea din 10 Iulie 1883. El fusese mai înainte abrogat în FranŢa, prin legea din 2 August 1868. Vezi şi legea din 27 Decembrie 1890, care completează art. 1780 fr. — Marcadé (VI, art. 1780, 1781, No. IV) exprimase dorinŢa şi chiar speranŢa de a vedea acest text abrogat, şi tocmai în anul 1868, când apare ediŢia 6-a din Comentariile eruditului juriconsult, art. 1781 a dispărut din codul francez. Codul italian şi acel portughez n'au mai reprodus de asemenea acest text antedelvian. Singurul cod modern care mai reproduce această dispoziŢie, este codul spaniol din 24 Iulie 1889. Iată, în adevăr, cum se exprimă art. 1584 din acest cod: «Stăpânul va fi crezut până la dovada contrară (*salvo prueba en contrario*): 1° pentru cătimea salariilor servitorilor; 2° pentru plata salariilor ajunse la scadenŢă pe anul curent (*sobre el tanto del salario del serviente domestico; sobre el pago de los salarios devengados en el ano corriente*). — În cât priveşte vechiul drept francez, dela care acest text este imprumutat, vezi Merlin, Répert., v° *Domestique*, No. IV, p. 793 şi v° *Salaire*, No. III, p. 742 (ed. 5-a din 1828); Duparc-Poulain, *Principes du droit*, tom. IX, p. 449; *Nouveau Denisart*, v° *Domestique* şi v° *Gage*, etc.

2) Cpr. Troplong, *Louage*, II, 848, 887. — Astfel, art. 1472 nu se aplică în genere lucrătorilor (*aux ouvriers*), mai ales cari lucrează cu bucata. Cpr. Laurent, XXV, 500; Marcadé, VI, art. 1780, 1781, No. 1.

Prin servitor, art. 1 din legea dela 16 Iunie 1892 înŢelege pe acela care, pentru o plată (simbrie) sau o indemnizare oarecare, se îndatorează a pune serviciile sale personale la dispoziŢia unei case, unei familii, unei autorităŢi, unui stabiliment de binefacere sau de utilitate publică, unei persoane, unui otel, ori averei acestora, cu ziua, cu săptămâna, cu luna, cu anul, sau pe mai mult timp.

Astfel, intră în categoria de servitori: bucătarul sau bucătăreasa, camelierul, sufragiul, feciorul, servitorul de restaurante şi cafenele (chelnierul), femeile de casă, camerierele, spălătoresele în curte, femeile pentru tot serviciul casei, doicele sau mancele (nutrice), portarul, rândaşul, isprăvnicelul sau feciorul boeresc, argatul, chelarul, vierul (vegheŢor permanent la vie), păstorul de vite, păzitorul de eleştae sau iazuri, de grădini şi de livezi, servitorii angajaŢi pe la autorităŢi (aprozii), stabilimente de binefacere sau de utilitate publică. *Această enumerare este limitativă* (art. 2 legea pentru servitori din 16 Iunie 1892).

Nu intră deci în această categorie acei pe cari legea electorală nu-i consideră ca servitori cu simbrie, şi anume: intendenŢii (îngrijitorii de moşii), calfele, secretarii (gramaticii) şi în genere toŢi amployaŢii caselor de comerŢiu şi stabilimentelor industriale (art. 18 § ultim legea electorală din 9 Iunie 1884).

Prin urmare, art. 1472 nefiind aplicabil tuturor acestor persoane, li se va aplică dreptul comun.

În privinŢa servitorilor propriu zişi, art. 1472

dispune că patronul se crede pe cuvântul său: pentru câtimea salariului ce se pretinde a fi fost stipulat; pentru plata salariului anului expirat, și pentru aconturile date pe anul curent.

Cari să fie oare motivele unei dispoziții atât de exorbitante, izbitoare, după cum zicea raportorul legii franceze din 1868 pentru abrogarea acestui text, în principiul egalității cetățenilor, proclamat în mod atât de solemn prin pactul nostru fundamental (art. 10)?

Mai întâiu, legea a voit să înlăture procesele mici dintre stăpâni și servitori, cari se pot naște din împrejurarea că mai niciodată contractele dintre ei nu sunt constatate prin acte scrise. Apoi, afirmarea stăpânului a părut mai demnă de credință, din cauza educațiunii și poziției sociale a acestui din urmă. În fine, poate că legiuitorul s'a mai lăsat a fi înrîurit și de inferioritatea în care moravurile lasă în genere pe servitori, fie din cauza naturei serviciilor ce ei prestează, fie din cauza obligației ce contractează de a se supune orbește ordinelor bine înțeles licite ale stăpânului³). «Servitorul, zice art. 1383 din codul portughez dela 1867, este obligat de a ascultă pe stăpân în tot ce nu este ilicit sau contrar condițiilor contractului (*em tudo o que nao for illicito, ou contrário ás condições do seu contracto*)⁴).

Servitorii au fost întotdeauna desconsiderați, și Molière ne arată în una din cele mai cunoscute ale sale comedii, că stăpânul eră în drept a-i pedepsi el însuș, cu ciomagul în mână⁵), iar Victor Hugo a pus în gura lui Ruy-Blas următorul vers:

J'ai l'habit d'un laquais, mais vous en avez l'âme,

cece ar denotă că sufletul unui lacheu este mai josnic decât acel al stăpânului (!).

Toți servitorii nu merită însă, în genere, această asprime, căci dela dânsii se cer multe calități, pe cari cel puțin unii din ei le întrunesc, cece a fă-

3) Cpr. Berriat St. Prix, *Notes élément. sur le Code civil*, III, No. 7079; Marcadé, VI, art. 1780, 1781, No. IV; Toullier-Duvergier, V, partea II, 448 urm.; Duvergier, *Louage*, II, 303. Vezi și Trib. Iași, *Dreptul* No. 29 din 1882, motive textual reproduse înfră în nota 10.

4) Cpr. art. 11 legea pentru servitori dela 16 Iunie 1892.

5) Molière, *L'Avare*, acte III, scène II. — Dar ce să mergem așa de departe când, în codurile noastre penale, anterioare celui pe care-l avem astăzi, bătaea eră înscrisă în lege ca pedeapsă pentru oamenii proști sau cari nu erau de ispravă.

cut pe Beaumarchais, unul din precursorii Revoluției franceze, să pue în gura lui Figaro următoarele cuvinte, cam îndrăznețe pentru timpul când au fost scrise:

«Aux vertus qu'on exige dans un domestique, Votre Excellence connait-elle beaucoup de maîtres qui fussent dignes d'être valets?»⁶).

Orcum ar fi, în caz de contestație între servitor și stăpân, fie asupra cuantumului salariului convenit⁷), fie asupra plăței acestui salariu pe anul expirat⁸), fie asupra aconturilor date pe anul curent, art. 1472, depărtându-se dela dreptul comun, dispune că patronul se crede pe cuvânt.

Astfel, pe când, după principiile generale, servitorul, în lipsa unui act scris, ar fi putut să-și stabilească pretenția sa prin martori sau prezumpții, decâteori ar fi fost vorba de o sumă mai mică de 150 lei, legea îi interzice această dovadă și-l lasă la discreția stăpânului, care va fi crezut pe cuvânt, pentru motivele pe cari le-am expus mai sus, motive cari, orce s'ar zice, cu greu pot fi justificate, cu toată părerea contrară a unora, cari susțin că art. 1472 a stârnit o critică cam exagerată⁹).

Mai toți autorii sunt însă de acord spre a decide

6) Beaumarchais, *Le Barbier de Séville*, acte 1-er, scène 2.

7) Aceasta lasă însă a se presupune că salariul lucrătorului n'a fost fixat printr'un contract scris, căci dacă asemenea contract ar avea ființă, el ar putea fi invocat ca probă, și în asemenea caz, nu s'ar mai recurge la conștiința patronului, Toullier D., V, partea II, 448, p. 346; Duranton, XVII, 236; Duvergier, II, 304, p. 347; Naeu, III, p. 364, No. 142. — Art. 1472 nu mai este, de asemenea, aplicabil când patronul chemat la interogator, n'a venit spre a răspunde dacă datorește sau nu salariul pretins, absența sa nejustificată, putând, în asemenea caz, fi luată de către judecători ca o mărturisire din parte-i. Cas. rom. Bulet. 1891, p. 319. — În fine, art. 1472 nu se mai aplică decâteori există un început de probă scrisă, căci acest început de probă ar putea fi complectat prin martori și prezumpțiuni. Cpr. Cas. rom. Bulet. 1907, p. 425. În Franța, unde, după cât știm, textul corespunzător cu art. 1472 din codul nostru, a fost abrogat (vezi *supra*, nota 1), se decide că, în lipsa unui contract scris, servitorul care își cere salariul, poate să dovedească prin martori și prezumpții că acest salariu nu i-a fost plătit, fiindcă el a fost într'o imposibilitate morală de a-și procura, în această privință, o dovadă scrisă dela stăpân (Justiția de pace din Merdrignac, D. P. 1908. 5. p. 5), cece la noi nu poate fi admis, din cauza art. 1472, care dispune că, în lipsa unui contract scris, patronul se crede, în unele privințe, pe cuvântul său. Cpr. Trib. Brăila, *Dreptul* No. 73 din 1883.

8) Legea nu vorbește de salariul ce patronul ar datorî pe anii anteriori, pentrucă el este prescrist în baza art. 1904. Cpr. Mourlon, III, 809. — Decâteori însă patronul va invoca prescripția, servitorul va putea să-i defere jurământul decizoriu, în baza art. 1906. Cas. rom. Bulet. 1876, p. 343; Bulet. 1886, p. 110 și 297.

9) Cpr. Aubry et Rau, IV, § 372 p. 515 (ed. 4-a); T. Huc, X, 397 și *Le code civil italien et le code Napoléon*, I, p. 282 urm.

că nu este vorba, în specie, de o simplă afirmație, ci de o afirmație făcută sub jurământ. Dispoziția legii este, în adevăr, destul de riguroasă în privința servitorilor, pentru a nu o face și mai riguroasă încă prin interpretare. Cel puțin jurământul este o slabă garanție că patronul va spune adevărul. A afirma însemnează deci aci a mărturisi sub jurământ.

Servitorul poate, deci, să defere jurământul decizoriu patronului asupra punctelor în privința cărora acesta se crede pe cuvânt.

Tribunalul din Brăila a admis deferirea jurământului patronului, din cauză că acesta eră incult.

«Considerând, zice tribunalul, că art. 1472 fiind o derogare dela principiile generale în materie de probă, trebuie interpretat în sens foarte restrâns și judecătorul trebuie să pue multă precauțiune în aplicarea sa, spre a îndulci pe cât se poate nedreptatea stabilită de acest text; că, prin urmare, judecătorul trebuie să ție socoteală, în această materie, de poziția socială a stăpânului, de moralitatea și instrucțiunea sa, pentru a putea da crezământ unei simple afirmări fără a fi îngărdită de garanție, care să facă mai mult decât probabilă sinceritatea acestei afirmări; că, în specie, patronul are meseria de dogar și nu are nici un fel de cultură sau instrucțiune; că el nu știe nici ceti, nici scrie; că a se aplica unui astfel de stăpân art. 1472, fără nici o restricție și fără a luă garanția jurământului, pentru a face cel puțin probabilă sinceritatea afirmării sale, este a abuza de acest text și a trece peste considerațiile ce le a avut în vedere legiuitorul la edictarea lui, etc.»¹⁰⁾

10) Trib. Brăila, *Dreptul* No. 73 din 1883. În acelaș sens, Cas. rom. Bulet. 1884, p. 429; *Dreptul* No. 67 din 1884 și No. 2 din 1885; Bulet. 1893, p. 974 și *Dreptul* No. 77 din 1893; *Cr. judiciar* No. 28 din 1893; Trib. Dolj, *Dreptul* No. 23 din 1900; Merlin, Répert. v^o *Domestique*, § VI; Marcadé, IV, art. 1770, 1781, No. IV; Troplong, II, 883; Duvergier, II, 305, p. 348; Duranton, XVII, 236; Taulier, *op. cit.*, VI, p. 303; Rauter *Cours de procéd. civ. fr.*, § 134, p. 141, text și nota b (ed. din 1834); Mourlon, III, 809 (ed. 7-a, 1866). — În edițiile următoare, acest autor nu se mai ocupă de chestiunea noastră, art. 1781 din codul fr. fiind, după cum știm, abrogat în Franța; Glasson, *Eléments de droit français*, I, p. 599; Nacu, III, pg. 364, No. 142. Vezi și tom. VII al Coment. noastre, p. 364, text și nota 4. — *Contră*: Laurent, XXV, 505; Cas. rom. Bulet. 1887, p. 53; Trib. Iași (afacere în care am pledat noi înșine), *Dreptul* No. 29 din 1882. «Considerând, zice tribunalul, că legiuitorul, prin art. 1472, a edictat, în favoarea patronului, o prezumție de adevăr, bazată pe considerația că patronul e presupus mai cult, mai bogat și ocupând în societate o poziție mai înaltă decât servitorul său, așa că, prin derogare dela dreptul comun, simpla sa afirmație constituie o dovadă, de oarece patronul se presupune a fi totdeauna de bună credință față de servitorul său; că, oșebit de aceste considerații, prezumpția stabilită de art. 1472, fiind o prezumție absolută, nu se poate admite contra ei nici o dovadă contrară; că proba cataștelor, la care apelantul făgăduiește a da crezământ, nu poate avea loc în specie, etc.». La aceste considerații Laurent (*loco cit.*) mai adaogă încă următoarele: decăteori legea prescrie jurământul, ea o spune anume, de exemplu: în art. 1416. Apoi, mai adaogă tot acest din urmă autor: deferirea jurământului din partea servitorului, patronului său, atunci când el afirmă, ar

Dar dacă servitorul poate să defere jurământul decizoriu patronului sau, judecătorii n'ar putea nici într'un caz deferi jurământul supletor servitorului, orcâtă puțină încredere ar avea în buna credință a patronului¹¹⁾.

În orice caz, art. 1472 fiind o excepție și o excepție foarte riguroasă dela dreptul comun, este de strictă interpretare, și ca atare, nu poate fi întins la alte cazuri decât acele anume prevăzute de lege.

Astfel, dacă contestația ar avea de obiect salariul pe anii trecuți, însăș existența contractului, sau alte stipulații particulare, precum ar fi, de exemplu: restituirea unor lucruri ce servitorul ar fi adus la patronul său, aducere pe care patronul ar tăgădui-o, etc., se va aplica dreptul comun, iar nu dispoziția restrictivă a art. 1472¹²⁾.

Tot dreptul comun va fi aplicabil în privința probelor, și atunci când patronul s'ar fi săvârșit din viață, căci, în acest caz, nici afirmația servitorului nu poate fi crezută, nici cea a moștenitorilor patronului, de oarece este vorba în specie de un fapt care nu le este personal (art. 1209)¹³⁾.

În fine, vom menționă că, după art. 1729 din codul civil, oamenii de servicii au un privilegiu asupra tuturor mobilelor stăpânului, pentru un an trecut și restul datoriei din anul curent¹⁴⁾. La ce mai servește însă acest privilegiu, când el poate, în mare parte, fi nimicit prin tăgăduirea patronului?

Toate contestațiile privitoare la daraverile dintre stăpâni și servitori, cu privire la plata salariilor,

fi o injurie pentru acest din urmă, căci aceasta ar lăsa a se presupune că patronul n'ar spune adevărul, etc. La acest argument al profesorului belgian, se poate răspunde cu succes, că ceea ce poate compromite demnitatea patronului, nu este faptul deferirii jurământului, ci numai săvârșirea din partea lui a unui sperjur. Cpr. Mourlon, III, 809.

11) Duranton, XVII, 236

12) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* No. 27 din 1886 și Bulet. Cas. 1886, p. 110 și 297; Marcadé, VI, art. 1780, 1781, No. IV; Laurent, XXV, 501; Duvergier, II, 306, p. 348; Duranton, XVII, 236; Toullier D., V, partea II, 448, p. 396. — Vezi însă Troplong (II, 888) care, întemeindu-se pe vechia jurisprudență franceză, se pronunță în sens contrar, în privința contestației ce ar avea de obiect restituirea unor lucruri ale servitorului, deși recunoaște, în principiu, că art. 1472 este de strictă interpretare.

13) Mourlon, III, 809; Duvergier, II, 307. — Vezi însă restricția nejustificată făcută de acest din urmă autor (*loco cit.*, p. 349), în privința soțului patronului și a copiilor săi cari, în timpul vieții acestuia din urmă, locuiau împreună cu el.

14) Art. 1995 din codul Calimach pune și el între creanțele privilegiate (cu protimis), plata slugilor pe trei ani. Vezi D. Negulescu, *Teoria privilegiilor*, partea I-a (singură apărută), p. 7.

JURISPRUDENȚA ROMANA

CURTEA DE APEL DIN IAȘI SECȚIUNEA I.

Audiența dela 24 Noembrie 1908

Președinta d-lui I. Th. Burada, prim-președinte

Societatea tramvaelor electrice din Iași cu Hava Goldman

RESPONSABILITATE.—RĂSPUNDEREA OMULUI PENTRU PREPUȘII SĂI.—ART. 998, 999, 1000 CODUL CIVIL.

AUTORITATEA LUCRULUI JUDECAT.—INFLUENȚA LUCRULUI JUDECAT ÎN PENAL ASUPRA CIVILULUI.

CULPĂ.—COMPANIE DE TRAMWAY.—NEOBSERVAREA REGULAMENTELOR.—RESPONSABILITATEA DIRECTĂ A COMPANIEI.

FORȚĂ MAJORĂ.—NĂVĂLIREA NEOBIȘNUITĂ A MULȚIMEI ÎN TRAMWAY.—DACĂ SE POATE OPUNE FORȚA MAJORĂ CÂND EA ESTE PROVOCATĂ SAU PRECEDATĂ DE O CULPĂ.

CĂRĂUȘIE.—TRANSPORT DE PERSOANE.—DACĂ SE APLICĂ PERSOANELOR REGULILE DELA LUCRURI.

RESPONSABILITATE.—REPARAREA DAUNELOR MATERIALE SAU MORALE CAUZATE PRINTR'UN FAPT ILICIT.—ART. 998, 999 CODUL CIVIL.—APLICAREA ACESTEI RESPONSABILITĂȚI CU MAI MULTĂ RIGOARE ÎN MATERIE DE DELICTE SAU QUASI-DELICTE, DECÂT ÎN MATERIE DE CONTRACTE.

1° După art. 998, 999 și 1000 din codul civil, omul răspunde de prejudiciul cauzat altuia nu numai prin faptul său, dar și prin acel al prepușilor săi, în însărcinările ce le sunt încredințate.

2° O decizie rămasă definitivă, care achită pe inculpat de faptele ce i se impută, are, din toate punctele de vedere, autoritatea lucrului judecat, așa că ceea ce s'a statuat odată în penal, se impune judecătorului chemat a judeca aceeaș cauză în civil, în privința existenței faptului ce formează baza comună a acțiunii publice și a celei civile¹⁾.

3° O companie de tramwayuri, care n'a uzat de toate măsurile impuse de regulamente sau de împrejurări spre a înlătură o catastrofă, este în culpă, și ca atare, trebuie să răspundă de urmările faptului ei.

4° Năvălirea neobișnuită a mulțimei într'un tramway, poate, după împrejurări, fi considerată ca un caz de forță majoră; persoana responsabilă, în specie, Compania tramwayului, nu se poate însă apăra, la caz de întâmplarea unui accident, prin invocarea acestei împrejurări, atunci când se constată în fapt că cazul fortuit a fost provocat sau precedat de culpa suszisei companii.

1) Vezi, în cât privește influența sau înrăurirea asupra civilului a lucrului judecat în penal (chestie controversată), D. Alexandresco, tom. VII, pg. 643 urm. și Trib. Iași, *Dreptul* No. 34 din 1908 (cu observ. d-lui D. Alexandresco).

sunt astăzi de competența judecătorilor de ocoale, până la valoarea de 300 lei inclusiv, capital și procent reclamate (în primă și ultimă instanță), și cu drept de apel până la valoarea de 3000 lei inclusiv (art. 27 legea judecătorilor de ocoale din 1907)¹⁵⁾.

Dacă salariul reclamat este mai mare, afacerea este de competența tribunalelor civile, conform dreptului comun, tribunalele constituite în comercial ne mai având astăzi nici o competență în această privință, în urma abrogării art. 7 din vechia procedură comercială¹⁶⁾.

Dacă, în urma concediului ce s'ar da servitorului, cu observarea termenelor obișnuite, el ar refuza de a părăsi casa stăpânului, acesta îl va putea expulza, procedura sumară a legii proprietarilor nefiind însă aplicabilă în specie, din cauză că nu este vorba de un imobil¹⁷⁾.

Am terminat și cu interpretarea art. 1472 din codul civil. Ne-a mai rămas, spre a completa această materie, a examina încă două chestiuni importante, și anume: 1° dacă lucrările profesiunilor liberale (*opera liberales*) pot face obiectul unei locațiuni de servicii; 2° dacă servitorul sau lucrătorul care a fost victima unui accident suferit cu ocazia serviciului sau lucrării sale, trebuie, pentru a putea cere daune dela patronul său, să dovedească o culpă din partea acestuia, sau dacă patronul trebuie să dovedească cazul fortuit sau greșala ori imprudența lucrătorului. Aceste două chestiuni vor forma obiectul unui al treilea și ultim studiu, pe care-l vom publica într'un număr apropiat al acestei reviste.

Iași.

D. ALEXANDRESCO

15) Tot judecătorii de ocoale judecă și contestațiile la legea servitorilor (art. 21 urm. legea pentru servitori din 16 Iunie 1892).

16) Acest text fusese abrogat încă din 1879, prin art. 53, 5° și 115 al legii judecătorilor de ocoale.

17) Cpr. Trib. Covurului, *Dreptul* No. 73 din 1908.

A apărut tom. III (ediția 2-a) din **Comentariile Dreptului civil**, de d-l profesor D. Alexandresco.

Acest volum, de peste 1000 pag., cuprinde *Interdicția și întreaga Carte a doua din Codul civil*.

Tabla alfabetică și analitică, care însoțește acest volum, este un adevărat repertoriu de jurisprudență și reprezintă o muncă considerabilă.

Prețul 18 lei.

Depozit general: Librăriile L. Alcalay și Socec.

Acei cari s'au abonat la redacția ziarului *Curierul Judiciar*, își vor primi volumul lor dela redacția aceluia ziar, plătind numai prețul abonamentului, adică 15 lei. Tot cu acest preț se poate cumpăra acest volum, adresându-se la autor, în Iași.

5° Art. 1475 și urm. din codul civil, relative la contractul de căraușie, se ocupă numai de transportul lucrurilor, și termenii de cari se servesc aceste texte sunt prea categorici pentru a se putea întinde la transportul persoanelor.

6° Dacă este adevărat că orice faptă a omului, care cauzează altuia un prejudiciu, obligă pe autorul acestui prejudiciu a-l repara, în baza art. 998 și 999 codul civil, apoi, această regulă aplicabilă atât în materie de contracte cât și de delikte sau quasi-delikte, este mai riguroasă în materie de delikte sau quasi-delikte decât în materie de contracte, pentru că, în această din urmă privință, partea lezată este în culpă că și-a ales pe contractantul său, pe când în materie de delikte sau quasi-delikte, debitorul fiind creat de întâmplare, este singur în culpă, și de aceea el trebuie să răspundă de cea mai mică greșală și să repare în întregime daunele, cari sunt urmarea directă, imediată și necesară a delictului sau quasi-delictului, fie acele daune materiale sau morale.

Curtea,

Asupra apelurilor făcute de Karol Lölhoffel von Lowens prüng, directorul tramvaelor electrice din Iași și reprezentant al Societății Allgemeine Electricitäts Gesellschaft din Berlin, domiciliat în Iași, și de Hava Goldman, în numele său și ca tutoare a fiicei sale minore Ita Lipșa Goldman, contra sentinței comerciale a tribunalului Iași secția II No. 94, pronunțată în ziua de 20 Mai 1908, prin care, admitându-se reclamațiunea făcută de Hava Goldman, sus menționata societate este condamnată să-i plătească daune și cheltueli de judecată;

Având în vedere instrucțiunea urmată în cauză, rezumatele de concluziuni prezentate de părțile litigante actele înfățișate și concluziunile lor orale;

Având în vedere că, din toate acestea, rezultă următoarele fapte și împrejurări:

Pe ziua de 8 Septembrie 1905, fiind curse la abator și concurând împrejurări favorabile, multă lume a voit să meargă în acea parte; din această cauză, vagoanele care duceau spre abator erau supraîncărcate. Intre acestea, vagonul No. 10, care era condus de Herman Rainhorn, ca conductor și de Gh. Dănilă, ca manipulator, și în care se urcase și Oiser Goldman de cu vreme, când a ajuns în strada Pădure a fost invadat de marea mulțime care aștepta. Vagonul, sub presiunea acestei mulțimi, s'a pus în mișcare și a parcurs toată panta din strada Pădure, a ajuns de vale cu o viteză din ce în ce mai mare și la curba ce există acolo a deraiat înfingându-se în peretele casei ce vine în față. O mulțime de oameni au fost scoși

din dărămăturile casei, între care și Oiser Goldman, care după puține zile a murit din cauza leziunelor căpătate cu acea ocaziune. În urma tuturor acestor împrejurări, deschizându-se acțiune publică contra lui Rainhorn și Dănilă pentru că prin vina lor a avut loc această catastrofă, au fost achitați amândoi prin decizia Curței din Iași secția I din 17 Februarie 1907 și ca, corolar a acesteia, Curtea a respins pretențiunile la daune formate de mai multe persoane, care au suferit din acel accident, contra Societății Allgemeine Electricitäts Gesellschaft din Berlin, găsind că nici o culpă nu se poate imputa acestor inculpați și că totul se datorește forței majoare;

Considerând că, în urma tuturor acestora, meștenitorii lui Oiser Goldman acționează societatea tramvaelor în judecată, cerând daune: 1) pentru că accidentul din ziua de 8 Septembrie 1905 având loc din vina lui Dănilă și Rainhorn, societatea trebuie să răspundă de vina prepușilor săi: 2) că societatea trebuie să răspundă de vina persoanelor: 3) de violarea contractului de căraușie prevăzut de art. 1474, 1475 codul civil, etc. iar societatea se apără că accidentul provenind dintr'o împrejurare de forță majoră, determinată de curentul extraordinar al mulțimei, nici compania nici prepușii companiei n'au nici o culpă;

Considerând că, după dispozițiile art. 998, 999 și 1000 codul civil, omul răspunde de prejudiciul cauzat altuia nu numai prin faptul său propriu, dar și din culpa prepușilor săi în însărcinările ce li sunt încredințate;

Considerând că, în ceea ce privește răspunderea societății pentru culpa prepușilor săi, Reinhorn și Dănilă, se stabilește din instrucțiunea ce a avut loc că, în urma catastrofei din 8 Septembrie 1905, fiind urmăriți în penal, amândoi acești indivizi dați judecăței în puterea art. 248 și 249 codul penal pentru că din neglijența lor sa întâmplat accidentul, au fost achitați prin decizia Curții de Iași din 17 Februarie 1907, constatându-se că amândoi inculpații și-au făcut datoria în această împrejurare, executând cu scrupolozitate îndatoririle prescrise de tehnică în conducerea tranvaiului, iar pe societatea Allgemeine Electricitäts Gesellschaft, acționată să răspundă de vina prepușilor săi, a apărut-o de despăgubirile civile, ce pretindeau mulți din cei ce au fost răniți cu acea ocaziune;

Considerând că decizia Curții rămânând definitivă, are din toate punctele de vedere autoritatea lucrului judecat, chiar și în civil asupra acțiunii isvorâte din acel fapt în sensul că ceea ce odată s-a statuat în penal, se impune judecătorilor în civil în ceea ce privește existența faptului ce formează baza comună a acțiunii publice și acțiunii civile: 1) calificarea legală a faptului; 2) culpabilitatea sau neculpabilitatea acuzatului, în toate aceste puncte, rămâne constant ceea ce s-a hotărât de judecători în penal și leagă și pe judecătorii în civil, care nu pot, pe o cale sau pe alta, să se pună în contradicție cu ceea ce odată s'a decis;

Considerând că, ca consecință a acestora, odată stabilit judecătorește în penal că Reinhorn și Dănilă sunt nevinovați de delictul ce li se impută, aceasta rămâne un adevăr câștigat pentru toată lumea și nu mai este posibil să fie urmăriți acești indivizi nici în penal nici în civil pentru acelaș fapt. Mai mult, nici persoanele chemate dela lege să răspundă civilmente de faptele prepușilor săi, cum este în cazul prezent societatea trávamelor, nu pot să răspundă de culpa lor, căci s'a zis odată că ea n'are ființă. Deci mijlocul acesta de răspundere invocat contra societății trebuie respins.

În ce privește răspunderea societății pentru culpa sa personală:

Considerând că, din depunerile marturilor rezultă că în ziua de curse, când vagonul No. 10 a ajuns în capătul stradei Pădure, fiind în el Oiser Goldman așezat pe bancă, de unde avea să scoboare pentru a ajunge la abator, mulțimea care staționă de mult a năvălit din toate părțile ca să ocupe loc. După ce s-au ocupat locurile regulamentare pentru public, unii au stat în picioare în locurile dintre bănci, pe platforme s'a suit un număr îndoit; mai mult, mulțimea a ocupat scările vagonului, alții s'au agățat de ferestre, ba unii au încălicat pe tampon, și într'adevăr se stabilește că sub puterea acestei presiuni extraordinare vagonul s'a pus în mișcare dela sine;

Considerând că regulamentul de exploatare a tranvaelor electrice impune mai multe obligațiuni, pe care dacă societatea le-ar fi observat, este sigur că catastrofa din 8 Septembrie 1905 ar fi fost înlăturată;

Așa art. 31 oprește publicul a sta în picioare între locurile de ședere, a sta pe scările vagonului; art. 36 prevede că nimeni din pasageri nu poate supăra pe ceilalți pasageri sub pedeapsa părăsirii vagonului. Art. 10 dispune că pasagerii contravenitori regulilor impuse au să fie îndepărtați, recurgând, în caz de nevoie, la concursul forței publice; iar art. 7 impune conductorului să nu permită ocuparea vagonului de un număr mai mare de persoane decât cel prescris;

Considerând că direcția tramvaelor, care prevede că în ziua de 8 Septembrie o să fie un mare concurs de lume din cauza timpului favorabil și a asistărei prințului moștenitor, și chiar putea să vadă, dacă s'ar fi îngrijit, că în capătul stradei Pădure nenumărata mulțime aștepta sosirea tramvaiului, eră obligată a lua toate măsurile ca aceste prescripțiuni să fie puse în aplicare. În loc de aceasta, terenul a fost abandonat la voia întâmplării, lăsând să se sue și să se scoboare din vagon cine voește. S'a remarcat lipsa complectă de controlori și alți agenți superiori ai direcției. Toți agenții forții publice, care erau mai în apropiere, ascultați ca martori arată că nimeni din personalul tramvaiului nu le-a cerut concursul. Mai mult, controlorul Mihail declară singur că făcea și el parte din mulțime, și venise numai să meargă la curse, iar în ceea ce privește ofițerul de poliție, care eră de

față, se constată că și el, voinde să meargă la curse, a dat jos persoanele care erau călare pe tamponul vagonului, pentru ca să le ia locul;

Considerând că, pe lângă acestea, mai existau și alte măsuri lăsate de regulament la înțelepciunea direcției; așa: art. 23 dispune că, la caz de trebuință, direcția poate întrebuița și alte vagoane, mijloc de care direcția n'a uzat.

Considerând că, în principiu, compania, care n'a uzat de toate măsurile impuse de regulament și de altele impuse de împrejurări și prudentă și prin aceasta a făcut să se ajungă la o catastrofă ca aceea din luna Septembrie 1905, este în culpă și trebuie să răspundă de urmările faptului său;

Considerând că, pe lângă acestea, mai sunt și alte împrejurări care pun pe societatea tramvaelor în culpă și anume: 1) în ziua indicată, vagonul în loc de a se opri unde de obicei sta, s'a oprit mai la vale, pe un loc înclinat; 2) strada Pădure, pe unde scoboară vagonul, fiind periculoasă, nu s'au luat măsurile necesare ca să înceteze pericolul. Într'adevăr, din corespondența schimbată cu primăria, încă de pe la 1899, compania semnală primăriei inconveniente ale celei strade, și totuși până în cele din urmă a primit-o;

Că, în ceea ce privește punctul 1, este de observat că după dispozițiile art. 24 din regulament, vagoanele nu se pot opri în locurile în pantă decât la capătul acestor pante. Martorii (dosar trib. No. 2322 din 1907) întrebați în această privință, arată că locul unde de obicei se oprește tramvaiul în această parte este cârciuma lui Polak, dar în ziua de 8 Septembrie 1905 s'a oprit mai la vale, în dreptul cișmelei, unde locul este mai prevalatec; iar expertul Corban, chemat să-și dea avizul, observă că, după informațiile căpătate, vagonul s'a oprit între punctele 4 și 5 (ale planului său) a liniei de o pantă $\frac{1}{10}$, lungimea liniei pe această pantă fiind de 5 m, roatele de dinainte ale vagonului au luat imediat pe secțiunea 5—6 cu o pantă de $\frac{1}{16}$ și deci influența pantei a accelerat mișcarea (dosar No. 1145 din 1907 Lelia Vasile Panuș);

Considerând că, în amândouă cazurile, compania este în culpă, pentru că n'a avut cuvenita priveghere în ceea ce privește locul unde subalternii săi au oprit vagonul și că a primit ca tramvaiul să circule pe o linie periculoasă și fără să se facă lucrările dictate de știință pentru un asemenea caz. Imprejurarea că primăria i-a reclamat acea linie n-o scutește de răspundere;

Considerând că forța majoră provenită din năvălirea mulțimei în vagon fără voia companiei, ar fi putut cu succes să fie invocată de companie, dacă acest fapt n'ar fi fost precedat de culpa din partea companiei. Or, în fapt s'a stabilit că mulțimea a putut să invadeze vagonul numai pentru că reprezentanții companiei nu și-au făcut datoria neaplicând prescripțiunile regulamentului și neluând alte măsuri dictate de prudentă;

Considerând că, în cele din urmă, partea civilă susține că compania tramvaelor, luându-și angajamentul să transporte pe Oiser Goldman până la abator pentru plata primită, a încheiat prin aceasta contractul de căraușie, și apoi dovedindu-se că nu și-a îndeplinit condițiile contractului, ea trebuie să răspundă după regulile contractelor;

Că, în această privință, este de observat că art. 1474, 1475 și urm. codul civil, care regulează contractul de căraușie, se ocupă numai de transportarea lucrurilor și termenii de care se servește sunt prea categorici pentru a-i putea estinde și găsi că se pot aplica și persoanelor;

Și apoi, legiuitorul nici nu vedea nevoia de a se ocupa în aceste texte de lege de persoane, când aveă dispozițiile art. 998 și 999 codul civil, care s'au ocupat odată de persoane;

Că, pe lângă toate acestea, discuția în această privință nu prezintă nici un folos practic, când s'a dovedit că singura vinovată pentru accidentul din 8 Septembrie 1905 este compania, iar în persoana lui Goldman nu s-a găsit nici o vină;

Considerând că, după principiile dreptului, orice faptă a omului care cauzează altuia un prejudiciu obligă pe autorul ei să-l repare. Că această regulă, aplicabilă și contractelor, este mai riguroasă în materie de quasidelicte, căci în materie de contracte, având puțința să-ți alegi persoana cu care contractezi, ești și tu în culpă că ai ales rău, în materie de quasi-delicte de cele mai de multe ori, hazardul îți crează debitorul și de aceea vina, dacă ți-a violat dreptul, fiind numai a lui, el trebuie să răspundă de cea mai mică greșeală și să repare în întregime daunele cari sunt o urmare directă, imediată și necesară a quasi-delicteului, fie ele materiale, fie morale;

Considerând că, în urma lui Oiser Goldman, rămânând o soție Hava Goldman, și-o fică minoră, Ita Lipșa Goldman, acestea s-au constituit parte civilă ca prejudiciate prin dispariția lui Oiser Goldman, care îngrijea de existența lor;

Considerând că cu martorii invocați reclamanta dovedește că Oiser Goldman era cârciumar și aveă un câștig anual de 5000—6000 lei; de altă parte se mai stabilește că Hava continuă comerțul ce l-a avut soțul său, dar câștigă mai puțin. Curtea apreciind aceste împrejurări găsește că suma acordată de tribunal ca despăgubiri este potrivită.

Pentru aceste motive, în majoritate, respinge apelul.

Semnați: T. Crivăț, A. Suci, D. Grigorovici,
Gh. Sturza.

Opiniune

Diferim de părerea majorității numai în ceea ce privește răspunderea directă a societății.

Având în vedere că se susține de către reclamanti, că compania ar fi responsabilă de accident pentru mai multe

motive, și că dacă ar fi avut mai multă prevedere și îngrijire, ar fi putut să evite catastrofa întâmplată la 8 Septembrie 1906. Astfel, se impută companiei că nu a observat cu stricteță dispozițiunile art. 36, 10 și 7 din regulamentul de exploatare al tramvaiului electric; din care art. 36 dispune că nimeni din pasageri nu poate supăra pe ceilalți pasageri, sub pedeapsa părăsirii vagonului; art. 10 dispune că pasagerii contravenitori regulilor impuse, au să fie îndepărtați, recurgând, în caz de nevoie, la concursul forței publice; iar art. 7 impune conductorului să nu permită ocuparea vagonului de un număr mai mare de persoane decât cel prescris;

Având în vedere că, din depunerile martorilor ascultați, precum și din deciziunea Curței, dată în procesul penal, se constată că aglomerațiunea lunei a fost atât de mare, încât funcționarii tramvaiului au fost în completă imposibilitate de a rezista mulțimei și nici au avut timpul de a lua vre-o măsură în contra ei, împrejurare care în decizia penală este considerată ca un adevărat caz de forță majoră; că funcționarul tramvaiului adresându-se agenților de poliție spre a le cere concursul pentru observarea regulamentului, ofițerul de poliție, care eră de față, voind să meargă și el la curse, dă jos persoanele ce erau călare pe tampon și le ia el locul; că, în asemenea stare de lucruri, este evident că nu se poate imputa Societății tramvaiului nici o culpă din acest punct de vedere;

Considerând că, pentru a se stabili responsabilitatea sa, se mai impută companiei și fapta că vagonul în care se află Oiser Goldman, în loc de a se opri la locul unde stă de obicei, s'a oprit mai la vale, pe un loc înclinat;

Considerând că, dacă martorii ascultați într'o altă afacere (dosarul tribunalului No. 2322 din 1907), declară că vagonul ar fi staționat nu la capătul liniei, ci puțin mai la vale, pe pantă, tot atunci expertul inginer K. Corban spune că vagonul eră destul de frânat și că putea suportă greutatea nu a 36 persoane, cât intră într'un vagon, ci 50; că plecarea vagonului în specie se datorește numai prea marelui mulțimi, care prin greutatea sa a făcut să plece vagonul;

Considerând deci că, și din acest punct de vedere, catastrofa se datorește forței majore, adică prea marelui aglomerațiuni de lume, fapt pe care, după cum am spus mai sus, compania nu-l putea înlătura, nici aveă mijloace de a-l evita;

Considerând că reclamantii mai susțin că compania ar mai fi în culpă și, prin urmare, răspunzătoare de daune către dânsii, încă din cauză că strada Pădure, pe unde se scoboră vagonul, fiind periculoasă, nu s'au luat măsurile necesare ca să înceteze pericolul, schimbând traseul liniei;

Având în vedere că traseul acestei linii a fost acceptat de comună, ba ce e și mai mult, compania, încă din anul 1899, printr'o corespondență urmată, a semnalat

comunei toate inconvenientele acestei linii și greutatea de construire ;

Considerând că, astfel fiind, răspunderea companiei se găsește acoperită în mod complet prin acceptarea tra-seului și a lucrărilor de către comună ;

Având în vedere că nu se poate imputa companiei nici o culpă în specie, și fiind stabilit că catastrofa nu se datorește decât forței majore, adică mulțimei contra căreia compania a fost în complectă imposibilitate de a rezista sau a lua vre-o măsură, suntem de părere a se admite apelul, a se reformă sentința tribunalului și a se respinge reclamațiunea.

Semnat, I. Th. Burada.

Observație.— Nu avem nimic de zis în privința diferitelor puncte decise prin decizia Curței din Iași, ce publicăm mai sus. Singurul punct din această decizie care, după părerea noastră, lasă de dorit, este acel privitor la responsabilitatea căraușului, cu privire la transportul de persoane.

Curtea, reproducând în treacăt o teorie foarte acreditată în jurisprudența franceză (cpr. C. Grenoble, D. P. 1906. 2. 6 și Sirey, 1906. 2. 94), pune în principiu că, în privința transportului de persoane, culpa căraușului nu mai e presupusă ca în materie de lucruri (art. 1475 codul civil și 425 codul comercial), ci trebuie dovedită. Cu alte cuvinte, n'ar mai fi vorba în specie de o culpă contractuală, ci de o culpă aquiliană sau delictuală (art. 998, 999 codul civil).

Deși acest mod de a vedea este în genere admis de jurisprudența franceză (a se vedea numeroasele decizii citate de d-l D. Alexandresco, în tom. V al Comentariilor sale de drept civil, pg. 496, nota 2, precum și de Baudry et Wahl, *Contrat de louage*, II, p. 566, nota 1, ed. 2-a), și deși Curtea din București s'a pronunțat tot în acest sens (*Dreptul* No. 68 din 1903 și *Cr. Judiciar* No. 68 din acelaș an, cu observ. critică a d-lui D. Alexandresco), totuș credem că această soluție este inadmisibilă, persoanele meritând o siguranță dacă nu mai mare, cel puțin egală cu cea a lucrurilor, în care intră și animalele.

Apoi, nu este exact de a se zice că responsabilitatea căraușului este cărmuită de art. 998 și 999 din codul civil, căci atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, responsabilitatea căraușului rezultă din contract, iar nu din delict.

El se obligă, în adevăr, a transporta atât marfa cât și pe călător într'un termen hotărît, la un loc anume determinat prin contract (contractul de transport), și decâteori este vorba de o responsabilitate contractuală, cazul fortuit este în sarcina debitorului care-l aleagă (art. 1080 urm., 1156 codul civil).

Nu putem deci admite, sub nici un cuvânt, teoria Curței din Iași, care nu este nici măcar motivată, dovadă că nici Curtea nu are încredere în ea. În sensul culpei contractuale, adică presupusă, s'au pronunțat la noi atât tribunalul Ilfov cât și tribunalul Iași (*Dreptul* No. 83 din 1903 și No. 65 din 1907) și se pronunță și Curtea de casație din Roma (*Dreptul* No. 14 din 1907, cu observația foarte judicioasă a d-lui D. Alexandresco, în care se arată toți autorii străini cari discută chestiunea). Tot în acest din urmă sens s'a pronunțat și distinsul nostru colaborator, d-l G. G. Danielopol (*Dreptul* No. 68 din 1903).

SILIU RĂDULESCU

JURISPRUDENȚA STRAINA

CURTEA DE CASAȚIUNE DIN VIENA

28 Aprilie 1905

RESPONSABILITATE. — DRUM DE FER. — ACCIDENT ÎNTÂMPLAT UNUI CĂLĂTOR. — SCUTIREA DE RESPONSABILITATE DIN PARTEA COMPANIEI. — DOVEDIREA CULPEI CĂLĂTORULUI. — ART. 1 LEGEA AUSTRIACĂ DIN 22 IULIE 1902.

O companie de drum de fer nu poate fi scutită de responsabilitatea ce-i incumbă, în caz de accident întâmplat unui călător, decât dovedind că acest accident este datorit cazului fortuit sau culpei călătorului.

(Din Sirey, 1908. 4. 31).

Observație. — Soluția dată de Curtea supremă din Austria, este diametralmente opusă acelei admise de Curtea din Iași. A se vedea, în această privință, nota de mai sus a d-lui S. Rădulescu, care însoțește această din urmă decizie.

BIBLIOGRAFIE

GRIGORE V. MANIU. — *Explicațiuni teoretice și practice asupra Codului de comerț Român*, Volumul III, cuprinzând legile privitoare la persoana comerciantului și noțiuni relative la fondul comercial. — Tipogr. Gutenberg, Joseph Göbl, București, 1908. Preț 12 lei.

Legea asupra taxelor de timbru și înregistrare, promulgată la 24 Februarie 1900, pusă în lucrare la 1 Martie 1900, cu modificările introduse prin legile ulterioare, adnotată și comentată de d-l Corneliu Botez, președinte al secțiunii II, trib. Covurlui. — Editura Socec & Co. — București, 1908.

Prețul volumului legat flexibil, Lei 5.